

було дещо кращим. Так, в держархів Житомирської області було упорядковано 468 442 од. зб., з них інвентаризовано 142 641 од. зб. Повільно створювався і науково-довідковий апарат обласних архівів, якість науково-технічної обробки матеріалів залишала бажати кращого. Враховуючи таку ситуацію, Головне архівне управління МВС СРСР видало наказ №155 від 5 серпня 1948 р. «Про заходи по покращенню якості науково-технічної обробки документальних матеріалів і описів у державних архівах СРСР».

Таким чином, у більшості обласних архівах УРСР були створені спеціальні групи контролю із найбільш кваліфікованих співробітників, які переглядали вже впорядковані архівні документи, і в разі необхідності, вносили доповнення чи виправлення. Найкращих результатів о організації і виконання даного розпорядження добився Харківський, Львівський, Дніпропетровський, Чернівецький, Одеський, Станіславський обласні державні архіви. Завдяки вдалій організації груп контролю їм вдалося покращити рівень науково-технічної обробки документальних матеріалів. Фонди у вище зазначених архівах, були значно краще впорядковані та описані [5, арк. 4, 5, 35].

Завдання по впорядкуванню архівних документів, залишалися актуальними і в наступні роки. Більшість невпорядкованих документів залишалися у вигляді розсипу, звалені на стелажах, або ж просто на підлозі архівосховищ. Найгірше становище було в Закарпатському обласному державному архіві та його філіалі у Мукачеві [9, с. 356].

Для надання методичної допомоги державним архівам Західної України АУ МВС УРСР підготувало спеціальну «Інструкцію по впорядкуванню документальних матеріалів, що утворилися в системі діловодства колишніх австрійських, польських, румунських і чеських установ» [5, арк. 4, 5, 35].

Таким чином, у більшості обласних архівах УРСР були укомплектовані архівні матеріали. Спеціальні групи контролю із найбільш кваліфікованих співробітників переглядали вже впорядковані архівні документи, і в разі необхідності, вносили доповнення чи виправлення. Комплектування та впорядкування архівних матеріалів було виконане на достатньо високому рівні.

Список використаних джерел

1. Бутич І. Л. Использование документальных материалов государственных архивов УССР в научных и народнохозяйственных целях / научно-информационный бюллетень АУ УССР. – 1954. – №2. – С.65–66.
2. Мітюков О. Г. Радянське архівне будівництво на Україні. 1917–1973. – К.: Nauk. dumka, 1975.
3. Мишак І. М. Архівна справа в Україні середини 1940–х – середини 60–х рр. (історичний нарис). – К., 2006.
4. С. Пількевич. У 1956 р. вийшла у світ його стаття «О работе архивных органов и государственных архивов Украины».
5. ДАСО. – Ф.Р–2445. – Оп.5. – Спр.5.
6. Там само. – Спр.57.
7. Синельников Я. Б. Радянське архівне будівництво на Волині (1939–1966 рр.) / Я. Б. Синельников // Архіви України. – 1967. – №3. – С.3–12.
8. ДАСО. – Ф.Р–2445. – Оп.5. – Спр.56.
9. Делеган М. В. Архівна справа на Закарпатті у 1945–1991 р.
10. Місюра В. П. До історії архівів і архівної справи на Закарпатті // Ужгородський державний університет. Доповіді та повідомлення. №2 Серія історія, 1958.
11. Архівне будівництво на Сумщині (1918–1965 рр.)

References

1. Butich I. L. Ispol'zovanie dokumental'nyh materialov gosudarstvennyh arhivov USSR v nauchnyh i narodnohozhajstvennyh celjah / nauchno-informacionnyj bjulleten' AU USSR. – 1954. – №2. – S.65–66.
2. Mitjukov O. G. Radjans'ke arhivne budivnyctvo na Ukraini. 1917–1973. – K.: Nauk. dumka, 1975.
3. Myshhak I. M. Arhivna sprava v Ukraini seredyiny 1940–h – seredyiny 60–h rr. (istorychnyj narys). – K., 2006.
4. S. Pil'kevych. U 1956 r. vyshla u svit jogo statija «O rabote arhivnyh organov i gosudarstvennyh arhivov Ukrainy».
5. DASO. – F.R–2445. – Op.5. – Spr.5.
6. Tam samo. – Spr.57.
7. Synel'nykov Ja. B. Radjans'ke arhivne budivnyctvo na Volyni (1939–1966 rr.) / Ja. B. Synel'nykov // Arhivy Ukrainy. – 1967. – №3. – S.3–12.
8. DASO. – F.R–2445. – Op.5. – Spr.56.
9. Delegan M. V. Arhivna sprava na Zakarpatti u 1945–1991 r.
10. Misjura V. P. Do istorii' arhiviv i arhivnoi' spravy na Zakarpatti // Uzhgorodsk'kyj derzhavnyj universytet. Dopovidi ta povidomlennja. №2 Serija istorija, 1958.
11. Arhivne budivnyctvo na Sumshhyni (1918–1965 rr.)

Chuiiko R. V., postgraduate student, Kyiv National Taras Shevchenko University (Ukraine, Kyiv), rehinachuiko@gmail.com

Acquisition and ordering of the archives of the Ukrainian SSR in the postwar period (1943–1950)

Based on archival data and published materials the measures of archivists concerning ordering the archival materials in the during postwar years are reviewed. Special features of archival development are presented. Such difficult and impediments which appeared on the way of the rapid renewal of archival work are shown.

Illumination of the problem of manning and organizing archival materials in regional and city archival institutions is one of the important stages in the study of the history of archival affairs in the post-war period. This research will outline the main methods and ways to complete the materials in the archives of the Ukrainian SSR.

Thus, the archival materials were completed in most of the regional archives of the Ukrainian SSR. The specialist control teams from the most qualified staff reviewed already archived documents, and, if necessary, made additions or corrections. The collection and archiving of archive materials was carried out at a rather high level.

Keywords: archival affairs, post-war period, acquisition of archival materials.

* * *

УДК 35.72.6:336.2.(091)(477)

Котик Ю. В.,

кандидат історичних наук, старший викладач,
Вінницький національний аграрний університет
(Україна, Вінниця), yura.kotik.70@ukr.net

Діяльність та компетенція інспекції державних доходів УРСР у 1946–1953 рр.

Мета статті полягає у проведенні науково-історичного аналізу роботи податкових органів УРСР у 1946–1953 рр., як взаємного елементу фінансово-економічної політики в УРСР у процесі відбудови господарства країни.

У дослідженні було використано методи: порівняльно-історичного і системного аналізу та спеціальний методи історичного дослідження – аналіз нормативно-правових та архівних документів.

У роботі розглянуто права та обов'язки працівників інспекції державних доходів УРСР та нормативно-правовий механізм стягнення податку з обороту з підприємств державної та кооперативної форми власності у 1946–1953 рр.

Ключові слова: оподаткування, УРСР, податок з обороту, податкова політика, інспекція державних доходів, старший інспектор державних доходів, товарообіг, бюджет.

Питання науково-історичного аналізу фінансової політики в УРСР після Другої світової війни у вітчизняній науковій літературі та періодиці ґрунтовно не досліджено. Окремі аспекти фінансово-

господарського розвитку радянської України у 1946–1953 рр. висвітлюється у працях Г. Марьяхіна, В. Кульчицького, І. Майбурова, М. Кучерявенка. Але спеціальних досліджень, що дозволили б проаналізувати функціонування інспекції державних доходів УРСР у період відбудови не проводилося. Завдання нашої праці полягає у проведенні комплексного науково-історичного аналізу діяльності та компетенції податкових органів УРСР у 1946–1953 рр.

У повоєнні роки бюджет СРСР невинно зростав. Якщо у 1946 році дохідна частина бюджету СРСР становила 325,4 млрд. крб., то у 1951 році вже 458,7 млрд. крб. Переважна більшість доходів надходила від державного сектору економіки. Наприклад, у 1951 році вони становили 80% від загальних доходів держави [1, с. 4]. Надходження від підприємств державної форми власності, що сплачували до бюджету податок з обороту, податок з нетоварних операцій та податок з видовищ визначали основні статті доходу радянської держави, та УРСР зокрема. Податок з обороту був головним платежем до державної скарбниці, питома вага якого у 1952 році сягнула 256,7 млрд. крб., що становило більше половини бюджетних доходів [2, с. 596]. У централізованій формі податок з обороту стягувався з об'єднань, трестів, які розраховували податок сумарно з товарообігу всіх підпорядкованих їм господарських одиниць. Однак переважна більшість підприємств оподатковувалась індивідуально, децентралізовано. Такі господарства мали свій баланс, розрахунковий рахунок у банку та перебували на госпрозрахунку. Процес стягнення податку з обороту регламентувався Міністерством фінансів СРСР. Об'єктом оподаткування податком з обороту був оборот реалізованої готової продукції виробничих господарств та торговельних закладів державної та кооперативної форми власності та підприємства громадських організацій. Податок сплачувався один раз, не залежно від поетапності виробництва товару. Ставки податку диференціювалися по окремим виробам. Окремі товари звільнялись від оподаткування. Податкове зобов'язання виникало у продавця з моменту надходження на його рахунок коштів від покупця. Податок сплачувався у чотири етапи за попередній місяць господарювання [2, с. 597]. Свою діяльність фінансові інспектори зосереджували на вивченні виробництва товарів, перевірці контор збутових баз, торговельної мережі, лісгоспів, МТС, державних закладів.

Призначення, переміщення та звільнення інспекторів державних доходів регламентувалось «Положенням про інспектора та ревізора державних доходів». На посаду інспектора могла бути призначена особа, що мала вищу освіту або середню освіту та практичні навички фінансової роботи не менше року для працівника з вищою освітою та двох років для службовця з середньою освітою. Прийом на роботу та переведення на іншу посаду відбувався лише за поданням завідуючого міським чи районним фінвідділом. У разі звільнення податківця складався акт прийому та передачі справ за встановленою формою. Однак, результати кадрової політики у перші повоєнні роки були не втішними. Наприклад, перевірка діяльності службовців податкових органів Львівської та Чернівецької області у 1945–1946 рр. виявила, що податкова звітність інспекторів

не відповідає належному рівню, оскільки вони не знають податкове законодавство [3, арк. 82]. Логічно, що у Чернівцях, в наслідок недбалого ставлення до посадових обов'язків працівниками сектору державних доходів, було виявлено податкові правопорушення у діяльності державних підприємств. Так, Чернівецький пивзавод приховав до сплати по податку з обороту у травні 1946 року 228,7 тис. крб., у жовтні – 198 тис. крб., Чернівецький мисьхарчторг – 198 тис. крб. [4, арк. 5–6].

Оскільки податкове законодавство у повоєнні роки постійно змінювалось, зростає роль старшого інспектора державних доходів, який забезпечував підвищення професійної підготовки інспекторів державних доходів. Окрім того, старші інспектори державних доходів були зобов'язані систематизувати матеріали, що врегулювали процес оподаткування, інструкції, інструктивні листи, накази та вказівки Міністерств СРСР та УРСР стосовно стягнення податків. Кожна група матеріалів поділялась на підгрупи. Наприклад, група «Матеріали з податку з обороту» поділялась на підгрупи: «Загальний порядок оподаткування», «Оподаткування продовольчих товарів», «Оподаткування промислових товарів» та інші. Підгрупи могли мати подальший поділ. С.6–7. Всі збірники з оподаткування класифікувались по рокам і зберігались у окремій шафі, ключ від якої знаходився у старший інспектор. Для зручності користування матеріалами створювався покажчик та предметно-алфавітний довідник [1, с. 6–8].

Завідуючий фінансовим відділом координував діяльність підрозділів відділу та його працівників, відповідав за створення необхідних умов для підвищення кваліфікації службовців, забезпечував теоретичне навчання та «політичне виховання» працівників.

Зазвичай, теоретична підготовка відбувалось на семінарах, де розглядалися законодавчі акти та інструктивний матеріал у поєднанні з прикладами з середньорівневої роботи фінансистів. Плани навчання відповідали вимогам часу. Паралельно, радянська влада забезпечувала проведення політроботи. Окрім відвідування семінарських занять, службовці, що не мали економічної освіти, мали змогу її здобути шляхом навчання у Всесоюзному заочному фінансовому технікумі та Заочному фінансовому інституті.

Міський та районний фінансовий відділ із стягнення державних доходів налічував п'ять осіб: старший інспектор, три інспектори та старший бухгалтер. Старший інспектор складав поквартальні плани роботи інспекції, слідував за процесом їх виконання, систематично перевіряв роботу інспекторів (особливо їх податкові звіти та результати документальних перевірок підприємств) та діяльність старшого бухгалтера, щодо належної організації діловодства і збереження документів. Перший інспектор, що мав найвищу кваліфікацію та значний стаж роботи, контролював оподаткування збутових баз промисловості, м'ясокомбінату, пивного та молочного заводу, планував податкові надходження від цих суб'єктів, виконання планів виробництва та реалізації продукції, облік, реєстрацію платників податків та їх фінансово-господарську звітність. Другий інспектор перевіряв належну організацію оподаткування підприємств місцевої промисловості, мережі промислової кооперації та кооперації інвалідів, планував надходження доходів від їх діяльності,

перевіряв правильність переоцінки товарів та процес відшкодування грошей з бюджету. Третій інспектор, як правило молодший спеціаліст, здійснював нагляд за діяльністю платників податку з видовищ та надходження відповідних коштів до бюджету. Податковий інспектор працював з невеликою групою підприємств. Посадові інструкції інспекторів затверджувались завідувачем фінвідділу. Окрім того, інспектори приймали участь у масових раптових перевірках підприємств, що мали статус неоподатковуваних, майстерні, які обслуговували населення, кооперативні організації. Чіткий розподіл посадових обов'язків забезпечував ефективність роботи податківців [1, с. 9–10].

Політико-виховну роботу серед інспекторів державних доходів проводили партійна, комсомольська та профспілкова організація фінансового відділу. Місцеві комітети профспілок фінансово-банківських працівників організували змагання серед колективів податківців з метою зростання якісних та кількісних показників виконання плану по державним доходам.

Окрім обліку державних доходів та контролю над їх надходженням податківці проводили оперативну роботу по виявленню нових, неоподаткованих джерел доходів суб'єктів господарювання. Також, з метою ефективної мобілізації грошових надходжень від підприємств державної форми власності фінансові органи стежили за належною організацією бухгалтерського обліку на підприємствах, що сплачували податок з обороту та податок на прибуток. Для досягнення стовідсоткового оподаткування всіх підприємств без виключення особлива увага приділялась реєстрації та обліку платників. Для цього в четвертому кварталі поточного року всі підприємства, що були платниками податку з обороту, податку з нетоварних операцій, податку з видовищ та податку на прибуток, інформувались про те, що підлягають податковій реєстрації. Далі фінансовий відділ на спільній нараді з керівниками підприємств надавав інформацію про порядок проходження податкової реєстрації. Списки уточнювались в січні наступного року. В лютому розпочиналась перевірка сумлінності сплати платниками податкових зобов'язань. Важливим було перевірити підприємства, які не вважали себе платниками податків, але утримували підсобні господарства, що підлягали оподаткуванню [1, с. 15–16].

Постійним перевіркам підлягали підсобні господарства, що були платниками податку на хлібопродукти, оптові організації державної та кооперативної торгівлі, які отримували продукцію за міськими цінами, а реалізовували цінами для села, оптові бази промислової кооперації та кооперації інвалідів, що отримували товари для споживання за цінами без податку з обороту та були спрямовані на споживчий ринок, підприємства, що обкладались податком з обороту у централізованому порядку, кіноустановки профспілкових та громадських організацій. Перевірки проводились за календарним планом. За результатами перевірки складався акт відповідної форми [там само].

При перевірці неоподатковуваних підприємств інспектори додатково вивчали питання використання авто та гужового транспорту за цільовим призначенням та у відповідності до єдиних державних тарифів, пошиття одягу з тканини для державних службовців приватному сектору за індивідуальним замовленням.

Перевіряючи податкову звітність підприємств, податківці звертали увагу на додаткові джерела доходів: від виконання нетоварних операцій чи надання послуг. У разі виявлення порушень, підприємства у терміново реєструвались, як платники податку з нетоварних операцій.

В міському фінансовому відділі реєструвались організації та підприємства міського підпорядкування, а в районному, – окружного та районного. У державний реєстр вносились всі підприємства та бюджетні організації, без винятку.

Окрім перевірки підприємств, у компетенції фінансових органів було планування податкових надходжень на підставі об'єктивних статистичних даних та аналітичних матеріалів податківців. Для цього на протязі першого кварталу оподаткованого періоду, інспекція вивчала матеріали необхідні для подальшого планування: звіти про виробництво, заготовлю та реалізацію підприємством товарів, про залишки не проданих товарів на кінець кварталу та товарів відправлених покупцю але не оплачених, про прострочену дебіторську заборгованість. У цей же період підприємства-платники надсилали планові заявки та податкові розрахунки на поточний період господарської діяльності. Інспектори аналізували матеріали на предмет врахування всіх економічних та податкових показників: залишки готової продукції, за рахунок якої може зрости товарообіг, сезонні зміни виробничої діяльності, розміри неоподатковуваних оборотів, застосування ставок податку та пільг відповідно законодавству.

Всі податкові плани від інспекторів надходили до старшого інспектора. Старший інспектор після попередньої перевірки складав загальний план по місту чи району і передавав на розгляд керівнику фінансового відділу, а далі його надсилали на розгляд центральних органів. Затверджений план старший інспектор доводив до кожного інспектора у розрізі підконтрольних їм підприємств. Фінансовий відділ надсилав повідомлення з податковими зобов'язаннями кожному суб'єкту господарювання. Хід виконання надходжень по податкам фіксувався у оперативних довідках двічі на місяць [1, с. 20].

Між зростанням товарообігу та збільшенням надходжень від податку з обороту існувала пряма пропорційна залежність. Тому у компетенції фінансових інспекторів було не лише планування та контроль за виконанням податкових надходжень, а і сприяння економічному розвитку підприємств шляхом оптимізації виробничих та торгівельних відносин у податковому районі.

Оскільки головними платниками податку з обороту були бази з заготівлі зерна та збутові бази промислових товарів, тому саме до їх діяльності та бухгалтерської і податкової звітності була особлива увага інспекторів. За вказівками Міністерства фінансів СРСР такі суб'єкти господарювання двічі на місяць звітували про своєчасність виконання планів реалізації та відвантаження товарів у встановленому об'ємі та асортименті. У той же час, податкові інспектори систематично, не менше ніж раз на місяць, здійснювали перевірку стану товарообігу на торгівельних базах, виконання виробничих планів, врахування зростаючого попиту населення на товари широкого вжитку, зростання

їх асортименту, об'єми та причини товарних залишків, своєчасність заводу, відвантаження та реалізації продукції, залежність її реалізації від якості, швидкість документообігу між продавцями, покупцями та Державним банком. При обстеженні закладів роздрібно торгівлі, податкові інспектори звертали увагу на асортимент товарів, їх достатню кількість у продажу, причини відсутності, своєчасність надходження з баз. Всі порушення та недоліки у роботі підприємств, що виконували плани товарообігу та були платниками податку з обороту, фіксувалися у акті перевірки, який підписували податківець, директор та головний бухгалтер підприємства. У разі виявлення суттєвих недоліків, інформація надсилалась у центральні фінансові органи [1, с. 24].

Окрім того, посадові інструкції працівників інспекції державних доходів передбачали неухильний контроль за своєчасним надходженням та відповідністю законодавчим нормам податкової звітності підприємств–платників. Звіти по податку з обороту були щомісячні та річні. Платники з великим товарообігом додатково подавали п'ятиденні довідки та декадні розрахунки. Для кожного платника податку з обороту в бухгалтерії відділу державних доходів створювалась реєстраційна картка в якій фіксувались терміни подання звітності та дати фактичного надходження документів. З метою зміцнення податкової дисципліни платників, старші інспектори державних доходів розміщували роз'яснювальні матеріали у пресі, проводили наради з працівниками організацій, що відповідали за податкову звітність, організували «соціалістичні змагання» серед бухгалтерів на краще виконання фінансових обов'язків перед бюджетом [1, с. 26–27]. Так, з метою покращення результативності роботи службовців у 1951 році, Ворошиловградський облфінвідділ всім інспекторам державних доходів довів план податкових надходжень та створив картку результативності їх роботи. Водночас, Ворошиловградська обласна рада «затвердила заходи щодо забезпечення виконання планів державних доходів на четвертий квартал 1951 року для районних, міських та обласних державних органів» [5, арк. 2].

Документальна перевірка податкових звітів, що надходила, проводилась у місячний термін. Для кожного підприємства створювався листок–паспорт у якому фіксувалась назва оподаткованого товару, ставка податку, підстави для звільнення від оподаткування.

Отже, діяльність інспекції державних доходів відповідала, регламентованим радянською владою, планово–адміністративним заходам у фінансовій політиці в УРСР у 1946–1953 рр. Функціонування податкових органів забезпечувалось деталізованими інструктивними матеріалами з центральних фінансових органів. За посадовими інструкціями та практикою, працівники інспекції державних доходів поєднували функції податківця та економіста, що відповідало побудові жорстко регульовано економіки СРСР, в цілому, та УРСР зокрема.

Список використаних джерел

1. Бронштейн И. А. Организация работы инспектора государственных доходов. – М.: Госфиниздат, 1951. – 67 с.
2. Кучерявенко М. П. Курс податкового права. У 6 т. Т.1. Генезис податкового регулювання. У 2 ч. Ч.2. / М. П. Кучерявенко. – Х.: Легас, 2002. – 791 с.

3. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф.Р–30. – Оп.17. – Спр.42. – 161 арк.
4. Там само. – Спр.71. – 8 арк.
5. Там само. – Спр.254. – 466 арк.

References

1. Bronshtejn I. A. Organizacija raboty inspektora gosudarstvennyh dohodov. – M.: Gosfinizdat, 1951. – 67 s.
2. Kucherjavenko M. P. Kurs podatkovogo prava. U 6 t. T.1. Genезys podatkovogo reguljuvannja. U 2 ch. Ch.2. / M. P. Kucherjavenko. – H.: Legas, 2002. – 791 s.
3. Central'nyj derzhavnyj arhiv vyshhyh organiv vlady ta upravlinnja Ukraїny. – F.R–30. – Op.17. – Spr.42. – 161 ark.
4. Tam samo. – Spr.71. – 8 ark.
5. Tam samo. – Spr.254. – 466 ark.

Kotyk Yu. V., candidate of historical sciences, senior lecturer, Vinnytsia National Agrarian University (Ukraine, Vinnytsya), yura.kotik.70@ukr.net

Activities and competence of the State Revenue Inspection of the USSR in 1946–1953

The purpose of the paper is to conduct a scientific and historical analysis of the work of the tax authorities of the UkrSSR in 1946–1953 as a significant element of financial and economic policy in the Ukrainian SSR in the process of rebuilding the economy of the country.

The research used the methods: comparative–historical and system analysis and special methods of historical research – analysis of regulatory and archival documents.

The article deals with the rights and duties of the employees of the State Revenue Inspection of the Ukrainian SSR and the regulatory legal mechanism for the collection of turnover tax from state and cooperative ownership enterprises in 1946–1953.

Keywords: taxation, UkrSSR, tax on turnover, tax policy, state revenue inspection, senior inspector of state revenues, commodity turnover, budget.

* * *

УДК 94:330.567.28](477)«1950/1959»(045)

Мельник А. М.,
аспірантка, Маріупольський державний
університет (Україна, Маріуполь),
anastasiareutskaya3@gmail.com

СТРУКТУРА БЮДЖЕТУ СІМЕЙ РОБІТНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ ЧОРНОЇ МЕТАЛУРГІЇ УКРАЇНИ У 1950–І РР.

Метою дослідження є аналіз структури бюджету сімей робітників підприємств чорної металургії протягом 1950–х рр. Дослідження базується на принципах історизму, наукової об'єктивності, а також проблемно–хронологічному і статистичному методах. Охарактеризовано структуру дохідної і витратної частин бюджету сімей металургів. Проаналізовано їх динаміку в період з 1952 р. по 1959 р. Висвітлено окремі аспекти соціально–економічної політики керівництва країни. Зроблено висновки про те, що у структурі бюджету сімей робітників в цілому дохідна частина переважала витратну. Основною статтею формування дохідної частини бюджету була заробітна плата металургів. Найбільш витратними статтями були купівля продуктів харчування, предметів особистого користування, а також сплата податків, які в сумі склали більше двох третіх витратної частини сімейного бюджету. Подібна структура витрат свідчить про невисокий рівень життя сімей металургів, не зважаючи на те, що останні були робітниками пріоритетної галузі економіки.

Ключові слова: металурги, сімейний бюджет, структура бюджету, прибуток, витрати.

Динаміка рівня життя населення є індикатором, що характеризує ефективність соціально–економічної політики держави. Одним із критеріїв, за яким визначають рівень життя населення, є баланс його доходів і витрат [12, с. 47]. Він обумовлює можливість задоволення матеріальних і духовних потреб людини,